

Reforma vysokých škol je nyní u ledu. Dvě její dosavadní etapy neproběhly zrovna nejšťastněji: Bílá kniha terciárního vzdělávání (BKTV) sklídila značnou kritiku, Akademický senát Univerzity Karlovy (UK) ji dokonce odmítl, a první fáze přípravy věcného záměru nového vysokoškolského zákona byla opředena řadou dohadů. Přestože se bude v reformě pokračovat nejspíše až po podzimních volbách, již nyní by bylo dobré porozumět tomu, proč byl celý proces doposud tak neúspěšný. Svůj pohled nám poskytl rektor UK VÁCLAV HAMPL.

ke správě vysokých škol. Jde o nástroj, jímž by se akademické instituce dostaly pod politickou kontrolu!

Proti návrhu nového systému organizace univerzitní správy a samosprávy jste se ohrazovali v celé jeho šíři – nová role správních rad, které by volily rektora, a tím pádem zánik pravidla, podle něhož vedení vysoké školy volí senát, včetně studentů. Pa-

OTEVŘENÁ DISKUZE O REFORMĚ VYSOKÝCH ŠKOL NEPROBĚHLA,

tvrdí rektor Univerzity Karlovy

avšak vůbec nedošlo na otevřenou debatu. A zásadní je také to, že zde chyběla analýza, v níž by byly rozpracovány varianty různých řešení, které by poté bylo možné porovnat proti sobě.

Přípravě reformy terciárního vzdělávání předcházela zpráva OECD o stavu našeho vysokého školství. Vy argumentujete tím, že se v ní neobjevila žádná doporučení k razantním změnám naší akademické půdy a už vůbec ne k takovým, jež jsou předmětem BKTV. Její autoři, potažmo ministerstvo školství, vám nesdělili důvody, proč je reforma v navrhované podobě potřebná?

To byla také naše klíčová otázka na ministerstvo školství, proč vlastně psát nový zákon. Jediné, co jsme se kdy dozvěděli, bylo to, že do systému terciárního vzdělávání je potřeba implementovat vyšší odborné školy.

Ale zrovna těm byl zatím věnován poměrně malý prostor...

Ano, o transformaci VOŠ se hovořilo minimálně. Navíc podle mne jde o minoritní problém systému terciárního vzdělávání. Můžeme ho řešit, ale kvůli tomu nemusíme zcela změnit dosavadní vysokoškolský zákon. Jinak jsme jen slýchali fráze a floskule typu: potřeba většího propojení se soukromou sférou. Musím také ještě dodat, že poslední verze BKTV, kterou nakonec projednala vláda, byla před akademickou obcí doslova tajena. A tato poslední verze bez jakékoliv předchozí diskuze obsahovala Radu pro terciární vzdělávání (RTV) jako instrument určený

dala tak vážná slova, jako že je zásadně ohrožena autonomie vysokých škol. Co by uvažovaný systém podle vás na univerzitách mohl způsobit?

Vysoké školy by podle prvního ministerského návrhu de facto přestaly být nezávislými institucemi – vláda by sto procentně kontrolovala RTV, ta by zase zcela kontrolovala správní rady jednotlivých vysokých škol a ty by kontrolovaly všechny podstatné záležitosti na vysokých školách.

V radách by ale měli být zastoupeni také takzvaní vnější aktéři, tedy lidé z daných regionů, zejména reprezentanti různých ekonomicky významných subjektů. Ti by měli mít vliv na výraznější sepětí s praxí a větší efektivitu fungování vysokých škol.

Myslím si, že u takto konstruovaného řízení univerzit by nebylo prakticky možné se vyvarovat (zvláště v malém českém rybníku) vážných konfliktů zájmů. Ano, komunikace s veřejnou i se soukromou sférou je nutná a již dávno funguje – s firmami máme uzavřenou spoustu kontraktů. A ti, s nimiž máme obchodní vztahy, by byli na první pohled logickými adepty na členství ve správních radě. Zároveň jsou ale velmi motivovaní tak, aby se univerzita vůči nim chovala jen způsobem, jenž jim vyhovuje. A tím vzniká možný konflikt zájmů. Navíc pro Univerzitu Karlovu připadají do úvahy jako partneři i reprezentanti velkých firem, které mají do značné míry nadnárodní charakter. Univerzity by pak vůbec nemusely být řízeny s ohledem na zájmy „nějakého malého českého národa“.

Dnes ale správní radu vysoké školy jmenuje ministr školství, tedy jen jeden politik.

Ano, ale jmenuje v podstatě jen osoby prodiskutované s příslušnou VŠ. Tuto zaběhnutou praxi by bylo dobré ještě modifikovat zákonem tak, aby další členy mohli navrhovat členové akademického senátu nebo přímo stávající členové správní rady. Nevidím ale důvod k tomu, proč by měla správní rada vybírat rektora, nebo dokonce děkany. Fundamentální myšlenka univerzity daleko více ladí s tím, když je rektor zvolen danou akademickou komunitou.

Čím si vysvětlujete to, že několik technicky zaměřených univerzit BKTV podpořilo?

Začátkem prosince minulého roku jsem se zúčastnil zasedání České konference rektorů, kde se předposlední verze Bílé knihy projednávala. A nevzpomínám si, že by na tomto jednání některý z rektorů BKTV podpořil. (Připomeňme jen, že jsme ještě nic netušili o RTV.) Fakt je ale ten, že určité návrhy uvedené v Bílé knize jsou pro technické vysoké školy zajímavé. Proto jsem vstřícný postoj některých rektorů pochopil jako souhlas s těmito tezemi, ale ne jako kladné přijetí celé BKTV.

Nyní jsme v situaci, že proces přípravy nového vysokoškolského zákona byl fakticky zastaven. Přesto, nebo možná právě proto, se nabízí otázka: Mělo by se podle vás ve stávající vysokoškolské legislativě něco zásadního změnit?

Rozhodně ano. Odpor vůči této podobě reformy byl ministerstvem školství prezentován jako odpor k reformě vysokých škol vůbec. Ale to není pravda! To, že se nám nelíbí, jak je narysována současná reforma, přeci neznamená, že odmítáme reformu jako takovou. BKTV se však v mnoha bodech podstatně mýjí s tím, co by bylo potřeba změnit. Například kategorizace vysokých škol je v Bílé knize jen načrtnuta, ale není domyšlena. Nebo investiční financování – toho se Bílá kniha jen dotkla. Je špatné, že stát rozhoduje o tom, zda smí daná vysoká škola letos dát peníze na opravu střechy a za rok na mikroskopu.

A co by podle vás bylo z BKTV použitelné?

V principu dobrými návrhy jsou kontraktové financování vysokých škol – MŠMT by do budoucna smluvně garantovalo každé veřejné vysoké škole příslušnou finanční částku. Pozitivní změnou by také bylo zjednodušení procesu akreditace, kdy by se již neakreditovaly jednotlivé studijní programy, ale samotné instituce nebo alespoň skupiny oborů. Za dobrou také považuji finanční spoluúčast studentů na vzdělávání. Avšak navržená varianta odloženého školného není podle mě právě vhodnou formou. Upřednostňuji přímé

školné v rozumné výši, ale jen pod podmínkou existence kvalitního systému finanční podpory studentů a sociálního zabezpečení.

Na veřejnost se neoficiálně dostala jedna myšlenka z podoby reformy, jak si ji představuje Univerzita Karlova. Jde o každoroční zápisné, které by se mělo pohybovat v řádu několika tisíc korun. Je pochopitelné, že média tuto skutečnost interpretovala jako jakési skryté školné.

Tento, dá se říci, expertní materiál je zatím ještě v režimu vnitrouniverzitní diskuze. A jednou z mnoha oblastí jsou i možné modely finanční spoluúčasti studentů. V pracovní verzi se nyní diskutuje o čtyřech variantách, včetně zachování současného stavu. Na konci dubna bychom celý tento proces chtěli finalizovat a předat jeho výsledky k veřejné diskuzi.

Již jsme se zmínili o transformaci VOŠ, to znamená, že část z nich by se mohla přeměnit na prakticky zaměřené vysoké školy bakalářského typu. Tato myšlenka se vám zamlouvá? Ve studii OECD se hovoří o tom, že jedním z nedostatků našeho vysokoškolského systému je právě malý počet prakticky orientovaných bakalářských studijních programů.

Jde o téma, které je jednak Univerzitě Karlově poněkud vzdálené, jednak se týká poměrně malé části studentské populace. Proto na něj nemám zcela vyhraněný názor. Měli bychom se podle mě nyní hlavně zabývat tím, abychom u nás měli špičkové akademické instituce. Navíc mnohé vysoké školy, včetně Univerzity Karlovy, s několika „voškami“ spolupracují a realizují s nimi společné studijní programy. Myslím si, že tento systém docela dobře funguje.

Pakliže bude v blízké budoucnosti probíhat další veřejná debata o reformě vysokých škol (pravděpodobně nejdříve až po podzimních volbách do poslanecké sněmovny), jaká by měla mít podle vás základní pravidla, aby se opět neopakovala situace, kdy vysoké školy nejsou spokojeny s tím, jak je s jejich připomínkami nakládáno?

Údajná SWOT analýza uveřejněná v BKTV nebyla skutečnou analýzou tohoto typu. Tu totiž neprovádějí externí konzultanti, ale klíčové osoby ve firmě. Poté by měla proběhnout otevřená detailní diskuze, která bude trvat tak dlouho, dokud z ní nevzejde elementární konsenzus. Naše připomínky nevycházely nikdy jen z toho, že se nám něco nelíbí, ale byly vždy podrobně vyargumentovány. Je přirozené, že v zákoně se nakonec objeví i prvky, které budou výsledkem vlivu i jiných aktérů než vysokých škol, ale nebylo by dobré, aby takovéto body byly přímo v ostrém protikladu k postojům vysokých škol.

Jedním z důvodů odporu vůči dosavadní reformě vysokých škol bylo i to, jakou roli by do budoucna hrály humanitní obory, především absence řešení jejich špatné ekonomické situace. Ministr školství Ondřej Liška nedávno kvůli tomuto tématu zorganizoval celodenní konferenci. Jak ji hodnotíte?

Konference byla svolána pravděpodobně účelově – prodat vysokým školám reformu podle kuchařky ministerstva školství. Ale výsledný efekt takový nakonec nebyl. Jediný, kdo o reformě hovořil, byl pan ministr a všichni ostatní probírali klíčové otázky humanitních oborů. Tím se podle mě opět ukázalo, že dosavadní podoba reformy se mýjí s reálnými problémy.

Co tedy změnit, aby se situace společenských věd zlepšila?

Akademičtí pracovníci z humanitních oborů často tvrdí, že mají nízký koeficient určující částku na vzdělávání. To je sice pravda, ale jádro problému je v tom, že je velmi nízký samotný normativ na vzdělávací činnosti. V první řadě musí tedy dojít celkově k významnému zvýšení financování. (Jsem druhá nejhorší země mezi státy OECD v oblasti financování vysokých škol.) A pak jsou zde peníze na vědu. Chybí funkční metodika, podle které by se určovala kvalita výkonu ve společenských vědách. Humanitním vědcům na naší univerzitě říkám, že nemá smysl čekat na to, až ji vytvoří úředníci na ministerstvu školství. Sami tito vědci musejí přijít na to, jakým způsobem rozpoznat kvalitu v humanitních oborech. A na základě toho zkonstruovat metodiku, podle níž by se v zásadě spravedlivě rozdělovaly peníze. Myslím si, že politici budou pak k takovéto koncepci otevření. Nedávno přijatá novela zákona o finanční podpoře výzkumu a vývoje nastavila lepší pravidla pro to, aby se peníze dostaly v první řadě k těm, kteří dosahují ve vědě lepších výsledků než druzí.

Spolu s touto novelou byl však na poslední chvíli novelizován i vysokoškolský zákon, a to v oblasti pracovního práva. Tím vysoké školy ztrácejí výjimku ze zákoníku práce, podle které mohly opakovaně zaměstnávat na dobu určitou. Bude to znamenat velké komplikace pro Univerzitu Karlovu?

Ano, další náklady, které nám tímto vzniknou, nebudou rozhodně zanedbatelné. Pokud někdo prostřednictvím BKTV kritizuje vysoké školy za to, že jejich zaměstnanecká politika je rigidní, tento přílepek poslance Ivana Ohlídala ji ještě mnohem více zproblematizuje. Změna totiž všechny starší profesory v zásadě zabetonuje v jejich dosavadních pozicích a zároveň se tím zhorší podmínky pro mladší akademické pracovníky, kteří přeci jenom často generují více nových myšlenek. ■

Tvrdíte, že diskuze nad BKTV i nad přípravami věcného záměru zákona o terciárním vzdělávání nebyly ve skutečnosti otevřenou debatou, ale že šlo o nedemokratický proces. Druhá strana, tedy autoři BKTV a ministr školství, ale naopak říká, že jednání byla velice otevřená a všichni zúčastnění měli možnost se vyjádřit.

Je pravda, že po technické stránce zde diskuze skutečně běžela. Byly předloženy různé verze, byla výzva k připomínkám, připomínky byly formálně převzaty. To, proč ale my říkáme, že diskuze moc neprobíhala, má dvě příčiny: téměř všechny podstatné připomínky nebyly jakýmkoliv způsobem zodpovězeny, natož reflektovány. Šlo tedy o diskuzi, v níž si každý povídá své a oba postoje se mýjeji. Druhou příčinou byl průběh dvou seminářů, které byly prezentovány tak, že během nich proběhne klíčová diskuze. Ve skutečnosti šlo ale jen o PR akce – autoři Bílé knihy a někteří politici ji vychvalovali,